

ਭਾਰਤ ਦੇ ਖਿਡੌਣੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ

ਸਥਾਨਕ ਕਾਰੀਗਰੀ ਹੁਨਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਤੱਕ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਖਿਡੌਣਾ ਉਦਯੋਗ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਾਸਤ , ਨਵੀਨਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਸੁਮੇਲ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਨਾਲ , ਰਵਾਇਤੀ ਖਿਡੌਣੇ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ , ਕਾਰੀਗਰੀ ਹੁਨਰ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ , ਅਤੇ ਆਜੀਵਿਕਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਨੌਜਵਾਨ ਆਬਾਦੀ , ਵਧਦੀ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਲਈ ਵੱਧ ਰਹੀ ਤਰਜੀਹ ਦੁਆਰਾ ਸੰਚਾਲਿਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਘਰੇਲੂ ਮੰਗ, ਨਵੇਂ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖਿਡੌਣਾ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ ਅਤੇ ODOF ਵਰਗੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਨੇ ਘਰੇਲੂ ਨਿਰਮਾਣ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। GI-ਟੈਗ ਕੀਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਾਵਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਬਜ਼ਾਰ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਮਦ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਧਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਨਿਰਯਾਤਕ ਵਜੋਂ ਉਭਰਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਖੇਤਰ ਲਗਾਤਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜੇ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਗਲੋਬਲ ਹੱਥ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਖਿਡੌਣਾ ਉਦਯੋਗ : ਉਤਪਤੀ ਤੋਂ ਮੌਕੇ ਤੱਕ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਖਿਡੌਣਾ ਉਦਯੋਗ ਨਿਰਮਾਣ, ਨਿਰਯਾਤ ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜੀਵੰਤ ਯੋਗਦਾਨਕਰਤਾ ਵਜੋਂ ਉੱਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਨੁਕੂਲ ਡਿਮੇਂਡ-ਸਪਲਾਈ, ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਖਪਤਕਾਰ ਤਰਜੀਹਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਨੀਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸੰਚਾਲਿਤ, ਇਹ ਖੇਤਰ ਨਵੀਂ ਗਤੀ ਦਾ ਗਵਾਹ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੁਰੱਖਿਅਤ, ਟਿਕਾਊ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੀ ਵਧਦੀ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਮੰਗ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ, ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਅਤੇ ਉੱਦਮੀਆਂ ਲਈ ਨਵੇਂ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਕਾਰੀਗਰੀ ਹੁਨਰ ਦੀ ਇੱਕ ਸਮ੍ਰਿੱਧ ਵਿਰਾਸਤ 'ਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਉਦਯੋਗ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਿੰਧੂ ਘਾਟੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੀਆਂ ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਤੱਕ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਲਗਭਗ 5,000 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਮ੍ਰਿੱਧ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ, ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਕਾਰੀਗਰੀ ਦੀ ਸਥਾਈ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹੜੱਪਾ ਅਤੇ ਮੋਹਨਜੋਦਾਡੋ ਵਿਖੇ ਖੁਦਾਈ ਇੱਕ ਜੀਵੰਤ ਖਿਡੌਣਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਰਤ ਦੀ ਚਤੁਰਾਈ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਹੱਥ ਨਾਲ ਉੱਕਰੀ ਹੋਈ ਲੱਕੜ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਕਦੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਰਾਮਾਇਣ ਅਤੇ ਮਹਾਭਾਰਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਰੰਗੀਨ ਗੁੱਡੀਆਂ ਵੀ ਇਸ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣੀਆਂ। ਇਕੱਠੇ ਮਿਲ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਮ੍ਰਿੱਧ ਵਿਰਾਸਤ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ।

ਅੱਜ, ਰਵਾਇਤੀ ਕਾਰੀਗਰੀ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਅਤੇ ਉੱਦਮਤਾ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਖਿਡੌਣੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਇੱਕ ਉੱਥਰ ਰਹੇ ਕੇਂਦਰ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਖਿਡੌਣਾ ਉਦਯੋਗ ਵਿੱਚ ਉੱਥਰ ਰਹੇ ਮੌਕੇ

ਸਪਲਾਈ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ, ਈ-ਕਾਮਰਸ ਪਲੈਟਫਾਰਮਾਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਸਤਾਰ ਨੇ ਉਤਪਾਦ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਿਡੌਣਾ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਲਈ ਬਜ਼ਾਰ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੰਗ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਮੀਪ ਖਿਡੌਣਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਫਾਇਦਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਵਾਇਤੀ ਖਿਡੌਣੇ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਾਰਕ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖਿਡੌਣਾ ਉਦਯੋਗ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਵਧਦਾ ਖਪਤਕਾਰ ਅਧਾਰ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਚਾਲਕ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 1.4 ਬਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ 25 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਹਨ। ਵਧਦੀ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖਰੀਦ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਖਿਡੌਣਿਆਂ 'ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਣ ਅਤੇ ਬਦਲਦੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਵੀ ਆਧੁਨਿਕ, ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਅਤੇ ਲਾਇਸੈਂਸਸ਼ੁਦਾ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਵਧਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮਾਪੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਦਿਅਕ, ਹੁਨਰ-ਅਧਾਰਿਤ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਅਤੇ ਗਣਿਤ (STEM) ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਧਾਤਮਕ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਡਿਜ਼ੀਟਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਇਸ ਖੇਤਰ ਲਈ ਨਵੇਂ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਮਾਰਟ ਖਿਡੌਣੇ ਜੋ ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ, ਐਂਗਮੈਂਟੇਡ ਰਿਐਲਿਟੀ ਅਤੇ ਵਰਚੁਅਲ ਰਿਐਲਿਟੀ ਵਰਗੀਆਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਕਨੀਕੀ-ਜਾਗਰੂਕ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਵਧਦਾ ਨਿਰਯਾਤ, ਮਜ਼ਬੂਤ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ

ਭਾਰਤ ਦੇ ਖਿਡੌਣਾ ਉਦਯੋਗ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਪਾਰ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਸਦੀ ਵਧਦੀ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

2017-18 ਵਿੱਚ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦਾ ਕੁੱਲ ਨਿਰਯਾਤ (HSN 9503, 9504 ਅਤੇ 9505) 152.7 ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਸੀ। ਇਹ 2025-26 ਵਿੱਚ ਵਧ ਕੇ 384.7 ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ 151.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸਤਾਰ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਅਤੇ ਗੈਰ- ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਖਿਡੌਣਿਆਂ (HSN 9503) ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਨਿਰਯਾਤ ਲਗਭਗ 160 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਧਿਆ, ਜੋ 77.35 ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਤੋਂ 200.89 ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਮੋਹਰੀ ਨਿਰਯਾਤ ਸਥਾਨ ਵਜੋਂ ਉਭਰਿਆ, ਜਿਸਦੀ ਸ਼ਿਪਮੈਂਟ 26.7 ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਤੋਂ ਚੌਗੁਣੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋ ਕੇ ਲਗਭਗ 111.9 ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਹੋ ਗਈ। ਹੋਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ, ਪੋਲੈਂਡ, ਨੀਦਰਲੈਂਡ ਅਤੇ ਜਰਮਨੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਵੀਡੀਓ ਗੇਮ ਕੰਸੋਲ, ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ (HSN 9504) ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਯਾਤ ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ 2017-18 ਵਿੱਚ 15.68 ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ 2025-26 ਵਿੱਚ 46.75 ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਗੇਮਿੰਗ ਅਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਵਧਦੀ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਿਰਯਾਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ UAE, ਰੂਸ, ਫਰਾਂਸ ਅਤੇ UK ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਬਜ਼ਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਤਿਉਹਾਰਾਂ, ਕਾਰਨੀਵਲ ਜਾਂ ਹੋਰ ਮਨੋਰੰਜਨ ਸਮਾਨ (HSN 9505) ਦਾ ਨਿਰਯਾਤ ਲਗਭਗ 130 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਧਿਆ, ਜੋ ਕਿ 2017-18 ਵਿੱਚ 59.69 ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 2025-26 ਵਿੱਚ 137.03 ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ, ਜਰਮਨੀ, ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ, ਨੀਦਰਲੈਂਡ ਅਤੇ ਸਵੀਡਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤਪਾਦਾਂ ਲਈ ਮੋਹਰੀ ਨਿਰਯਾਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ। ਇਹ ਵਾਧਾ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਸਮਾਨ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਧਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਆਯਾਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਵੀਡੀਓ ਗੇਮ ਕੰਸੋਲ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਵਸਤੂਆਂ ਵਿੱਚ ਦਰਮਿਆਨੀ ਵਾਧਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਰਵਾਇਤੀ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੇ ਆਯਾਤ ਵਿੱਚ 66 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਗਿਰਾਵਟ ਆਈ। ਇਸ ਗਿਰਾਵਟ ਨੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਘਰੇਲੂ ਨਿਰਮਾਣ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਭਾਰਤ ਨੇ 2025-26 ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ (HSN 9503 , 9504 , ਅਤੇ 9505) ਵਿੱਚ 152 ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਦਾ ਵਪਾਰ ਸਰਪਲੱਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਇਹ 2017-18 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ 213.01 ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਦੇ ਵਪਾਰ ਘਾਟੇ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੁਧਾਰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਆਯਾਤ ਨਿਰਯਾਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਆਯਾਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਿਰਯਾਤ ਦੇ ਨਾਲ ਵਪਾਰ ਸਰਪਲੱਸ ਨੇ ਘਰੇਲੂ ਨਿਰਮਾਣ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਹੈ।

ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ, ਇਹ ਵਿਕਾਸ ਖਿਡੌਣਾ ਉਦਯੋਗ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਵਧ ਰਹੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਖਿਡੌਣਾ ਉਦਯੋਗ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਖਿਡੌਣਾ ਉਦਯੋਗ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਜੋਂ ਉੱਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਖਿਡੌਣਾ ਖੇਤਰ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਦਮਤਾ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਰੀਗਰਾਂ, ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ , ਵਪਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਲਈ ਆਜੀਵਿਕਾ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਖੇਤਰ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ - ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਥਾਨਕ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਉੱਦਮਤਾ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਨੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਖੇਡਾਂ ਅਤੇ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ (NIC ਕੋਡ 324) ਦੁੱਗਣੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ 2018-19 ਵਿੱਚ 8,685 ਸੀ ਜੋ 2023-24 ਵਿੱਚ 17,693 ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਉੱਦਮ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਤਪਾਦਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

'ਖਿਡੌਣਾ ਉਦਯੋਗ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰੀ ਪਹਿਲਕਦਮੀ'

ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਘਰੇਲੂ ਨਿਰਮਾਣ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਯਤਨ

ਇੱਕ ਜੀਵੰਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਨਵੀਨਤਾ, ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਬਜ਼ਾਰ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖਿਡੌਣਾ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ (NAPT), 2020

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖਿਡੌਣਾ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ (NAPT) ਭਾਰਤੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਸਰੋਤ ਵਜੋਂ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਘਟੀਆ ਅਤੇ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਆਯਾਤ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਖਿਡੌਣੇ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਸਥਾਨਕ ਨਿਰਮਾਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖਿਡੌਣਾ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ 2020 ਵਿੱਚ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਲਈ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਆਦੇਸ਼ (QCOs) ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸੀ। QCOs ਨੂੰ ਆਯਾਤ ਕੀਤੇ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਬੰਧੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਬੀਆਈਐੱਸ ਨੇ ਮਈ 2026 ਤੱਕ IS 9873 / IS 15644 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਘਰੇਲੂ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ 1786 ਲਾਇਸੈਂਸ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ 56 ਲਾਇਸੈਂਸ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

QCO ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਬਿਊਰੋ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ (BIS) ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਣ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਇਆ।

QCO ਕੱਪੜਾ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ (ਹਸਤਕਾਰੀ) ਕੋਲ ਰਜਿਸਟਰਡ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਮਿਤ ਅਤੇ ਵੇਚੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਛੋਟ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸੰਕੇਤ (GI) ਟੈਗ ਵਾਲੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਡ ਮਾਲਕਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਇਸ ਉਪਾਅ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੇਚੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਖਿਡੌਣੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਭੌਤਿਕ, ਰਸਾਇਣਕ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। QCOs ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਨੇ ਘਰੇਲੂ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਨੀਤੀਗਤ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਤਹਿਤ, 2020 ਵਿੱਚ ਖਿਡੌਣਿਆਂ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਸੰਦੀਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰ (MFN) ਟੈਰਿਫ 20 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 60 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ 2023 ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਧ ਕੇ 70 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2025-26 ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ ਨੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੇ ਪੁਰਜ਼ਿਆਂ (HS 95030091) 'ਤੇ ਟੈਰਿਫ ਨੂੰ 20 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਸੋਧਿਆ। MFN ਟੈਰਿਫ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ WTO ਵਪਾਰਕ ਭਾਈਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਆਯਾਤ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਮਿਆਰੀ ਕਸਟਮ ਡਿਊਟੀ ਹੈ । ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਟੈਰਿਫ ਆਯਾਤ ਕੀਤੇ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੇ ਕੀਮਤ ਲਾਭ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਇਹ ਉਪਾਅ ਸਥਾਨਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ , ਖਿਡੌਣਾ ਉਦਯੋਗ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਪਾਰ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਖਿਡੌਣਾ ਬਿਜ਼ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ B2B ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ

ਇਹ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ 4-7 ਜੁਲਾਈ, 2026 ਤੱਕ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ।

ਇਹ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਖਿਡੌਣਾ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਖਿਡੌਣਾ ਵਪਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ , ਇਹ ਵਪਾਰਕ ਨੈੱਟਵਰਕਿੰਗ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ, ਖਿਡੌਣਾ ਵਪਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵੀ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਿੱਧੀ ਗੱਲਬਾਤ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖਿਡੌਣਾ ਉਦਯੋਗ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਟੈਏਕੈਥਨ

2021 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ , ਟੈਏਕੈਥਨ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਇੱਕ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ, ਸਿੱਖਿਅਕਾਂ, ਡਿਜ਼ਾਈਨਰਾਂ, ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਸਟਾਰਟਅੱਪਸ ਦੁਆਰਾ ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ , ਵਿਰਾਸਤ, ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ-ਕਥਾਵਾਂ, ਨਾਇਕਾਂ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਡਿਜ਼ਾਈਨਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ।

ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ , ਸਰਕਾਰ ਨੇ 2025 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਖਿਡੌਣਾ ਹੈਕਾਥੋਨ (ਈ-ਟੈਏਕੈਥੋਨ) ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਵਿੱਚ

ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ , ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਈ-ਖਿਡੌਣਾ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ

ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕਸ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮੰਤਰਾਲੇ (MeitY) ਦੁਆਰਾ C - DAC, ਨੇਇਡਾ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਈ - ਟੈਏ ਲੈਬ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਖਿਡੌਣੇ ਉਦਯੋਗ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਨੂੰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ, ਪ੍ਰੋਟੋਟਾਈਪ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦ ਟੈਸਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੌਜਵਾਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਅਤੇ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਪਿਛੇਕੜ ਵਾਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀ ਢਾਂਚਾਗਤ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਦੇ ਹਨ ।

ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਉਦਯੋਗ ਸਿਖਲਾਈ ਨੂੰ ਈ-ਟੈਏ ਲੈਬ ਵਿੱਚ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਖਿਡੌਣੇ ਨਿਰਮਾਣ ਨਾਲ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕਸ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ, ਇਹ ਨਵੀਨਤਾ, ਉੱਦਮਤਾ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ-ਅਧਾਰਿਤ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਟੈਂਡਰਡ ਬ੍ਰੈਨਸਟਾਰਮਿੰਗ

ਅਪ੍ਰੈਲ 2026 ਵਿੱਚ, BIS ਨੇ IS 9873 (ਭਾਗ 1) :2025 ' ਤੇ ਇੱਕ ਮਿਆਰੀ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਸੈਸ਼ਨ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਲਈ ਮਕੈਨੀਕਲ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ BIS ਪਹਿਲ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਉਦਯੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਖਿਡੌਣਾ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ, ਉੱਚ-ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ODOP (ਇੱਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ, ਇੱਕ ਉਤਪਾਦ)

ODOP ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰੇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਬ੍ਰਾਂਡਿੰਗ ਅਤੇ ਸਮਰਥਨ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੇਤਰੀ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨਿਰਮਾਣ, ਨਿਰਯਾਤ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਪਣਾਉਣ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਕਈ ਰਵਾਇਤੀ ਅਤੇ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਖਿਡੌਣੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਵੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਉਤਪਾਦ ਵਿਭਿੰਨਤਾ, ਬ੍ਰਾਂਡਿੰਗ, ਪੈਕੇਜਿੰਗ, ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਮਾਨਕੀਕਰਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਆਪਸੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਈ-ਕਾਮਰਸ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ, ਅਤੇ ਖਰੀਦਦਾਰ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਯਾਤ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਣ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰਕੀਟ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਪਹਿਲ ਵਿੱਤ, ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਪਗ੍ਰੇਡਿੰਗ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਭੂਗੋਲਿਕ ਸੰਕੇਤ (GI) ਟੈਗ ਵਾਲੇ ਖਿਡੌਣੇ

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਭਾਰਤੀ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਨੂੰ GI ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਕਾਰੀਗਰੀ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਭੂਗੋਲਿਕ ਸੰਕੇਤ (GI) ਟੈਗ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਬਜ਼ਾਰ ਪਹੁੰਚ ਦੁਆਰਾ ਨਵੇਂ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭੂਗੋਲਿਕ ਸੰਕੇਤ (GI) ਟੈਗ ਵਾਲੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਖਾਸ ਭੂਗੋਲਿਕ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਲੱਖਣ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਸਾਖ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ। ਇਹ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੇਂਡੂ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰਵਾਇਤੀ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭੂਗੋਲਿਕ ਸੰਕੇਤ (GI) ਟੈਗ ਵਾਲੇ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਰਨਾਟਕ ਤੋਂ ਚੰਨਾਪਟਨਾ ਦੇ ਖਿਡੌਣੇ ਅਤੇ ਗੁੱਡੀਆਂ, ਇੰਦੌਰ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਚਮੜੇ ਦੇ ਖਿਡੌਣੇ ਅਤੇ ਤਮਿਲ ਨਾਡੂ ਤੋਂ ਤੰਜਾਵੁਰ ਦੀਆਂ ਗੁੱਡੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਕਾਸ

ਜੀਐੱਸਟੀ ਵਿੱਚ ਕਟੌਤੀ

ਖਿਡੌਣਿਆਂ 'ਤੇ GST ਦਰ ਨੂੰ 12 % ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ 5 % ਕਰਨ ਨਾਲ ਖਿਡੌਣੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਕਿਫਾਇਤੀ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਖੇਡ ਰਾਹੀਂ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਣਾਉਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਪਾਅ ਖਿਡੌਣੇ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਮੰਗ ਵਧਾ ਕੇ ਘਰੇਲੂ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਅਤੇ MSME ਨੂੰ ਵੀ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਏਗਾ।

ਮੁਕਤ ਵਪਾਰ ਸਮਝੌਤੇ (FTAs)

ਭਾਰਤ ਨੇ ਭਾਰਤ-ਯੂਏਈ ਵਿਆਪਕ ਆਰਥਿਕ ਭਾਈਵਾਲੀ ਸਮਝੌਤਾ (CEPA), ਭਾਰਤ-ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਆਰਥਿਕ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਸਮਝੌਤਾ (ECTA), ਭਾਰਤ-ਯੂਰਪੀਅਨ ਮੁਕਤ ਵਪਾਰ ਸੰਘ (EFTA) ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਭਾਈਵਾਲੀ ਸਮਝੌਤਾ, ਭਾਰਤ-ਓਮਾਨ ਵਿਆਪਕ ਆਰਥਿਕ ਭਾਈਵਾਲੀ ਸਮਝੌਤਾ, ਭਾਰਤ-ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਮੁਕਤ ਵਪਾਰ ਸਮਝੌਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ-ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ ਵਿਆਪਕ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਸਮਝੌਤਾ ਵਰਗੇ ਵਪਾਰ ਸਮਝੌਤਿਆਂ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਭਾਈਵਾਲ ਦੇਸ਼ ਭਾਰਤੀ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੇ ਨਿਰਯਾਤ ਲਈ ਡਿਊਟੀ-ਮੁਕਤ ਬਜ਼ਾਰ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਿਰਯਾਤ ਹੱਥ ਪਹਿਲ (DEH)

DEH ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਲੱਖਣ ਉਤਪਾਦਾਂ, ਹੁਨਰਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਨਿਰਯਾਤ ਵਿਕਾਸ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨਿਰਯਾਤ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀਆਂ (SEPCs) ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਿਰਯਾਤ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀਆਂ (DEPCs) ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਮੇਟੀਆਂ 36 ਰਾਜਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਰਯਾਤ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਅਤੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇਹ ਪਹਿਲ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਯਾਤ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਾਲੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ GI ਉਤਪਾਦ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਲੱਸਟਰ ਅਤੇ ਖਿਡੌਣੇ ਕਲੱਸਟਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਖਿਡੌਣੇ ਅਤੇ ਗੁੱਡੀਆਂ ਦੀ ਨਿਰਯਾਤ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਾਲੇ 10 ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਥਾਨਕ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਕੇ, ਬਜ਼ਾਰ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਕੇ ਹਰੇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਨਿਰਯਾਤ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਖਿਡੌਣਾ ਉਦਯੋਗ : ਅੱਗੇ ਦਾ ਰਾਹ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਖਿਡੌਣਾ ਉਦਯੋਗ ਆਪਣੀ ਸਮ੍ਰਿੱਧ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਤਰੱਕੀ ਨਾਲ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਜੋੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਿਰਮਾਣ, ਨਿਰਯਾਤ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜੀਵੰਤ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਜੋਂ ਉੱਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਣਨੀਤਕ ਨੀਤੀਗਤ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਅਤੇ **ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ**, ਇਹ ਖੇਤਰ ਆਯਾਤ ਨਿਰਭਰਤਾ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਜਿਹਾ ਕਰਕੇ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਖਿਡੌਣਾ ਉਦਯੋਗ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖੇਡ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਵਿਸ਼ਵ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹਵਾਲਾ

ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਮੰਤਰਾਲਾ

https://www.cgihamburg.gov.in/pdf/press/Toy-Story-Incredible-India_23092020.pdf

ਵਣਜ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗ ਮੰਤਰਾਲਾ

<https://www.investindia.gov.in/team-india-blogs/traditional-toy-industry-new-indias-sunrise-sector>

<https://www.investindia.gov.in/team-india-blogs/charting-growth-story-indian-toy-industry>

<https://www.investindia.gov.in/blogs/toy-story-india-look-indias-thriving-toy-retail-market>

https://static.investindia.gov.in/s3fs-public/2025-08/2025089_v32_odop_product_list.pdf

<https://www.investindia.gov.in/team-india-blogs/toycathon-202-highlight-indias-toy-industry-opportunity>

<https://www.investindia.gov.in/one-district-one-product>

https://tradestat.commerce.gov.in/eidb/commodity_wise_export

https://tradestat.commerce.gov.in/eidb/commodity_wise_all_countries_export

<https://www.dgciskol.gov.in/writereaddata/Downloads/20251008161825A%20Brief%20Report%20on%20Indias%20Exports%20of%20Toys,%20Games%20and%20Sports%20Requisites.pdf>

<https://ipindia.gov.in/storage/uploads/docs-operator/aa9ef4c8-ae0e-477-98-52b6a9479b82.pdf>

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2002099®=48&lang=2>

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2244401®=3&lang=1>

https://static.investindia.gov.in/s3fs-public/inline-files/ODOP%20Brochure_Final.pdf

ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲਾ

<https://isid.org.in/wp-content/uploads/2024/05/WP279.pdf?utm>

<https://microdata> ਅੰਕੜਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਾਗੂਕਰਨ ਮੰਤਰਾਲਾ

[.gov.in/NADA/index.php/catalog/256/related-materials](https://microdata.gov.in/NADA/index.php/catalog/256/related-materials)

<https://microdata.gov.in/NADA/index.php/catalog/50/related-materials>

ਡੀਡੀ ਇੰਡੀਆ

<https://www.youtube.com/watch?v=n3OZiJ7FdDc>

ਪੀਆਈਬੀ ਹੈਂਡਕੁਆਰਟਰ

<https://www.pib.gov.in/FactsheetDetails.aspx?Id=150302®=3&lang=2>

ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲਾ

<https://www.indianembassynetherlands.gov.in/section/forthcomming/17th-toy-biz-international-b2b-exhibition-from-4th-7th-july-2026-at-bharat-mandapam-pragati-maidan-new-delhi/>

<https://www.eoibogota.gov.in/page/6th-toy-biz-international-2025/>

ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕਸ ਅਤੇ ਆਈਟੀ ਮੰਤਰਾਲਾ

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2109677®=48&lang=2>

ਵਿਸ਼ਵ ਵਪਾਰ ਸੰਗਠਨ

https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/cbt_course_e/c1s6p1_e.htm

ਮਹਿਲਾ ਅਤੇ ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲਾ

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=1686286®=48&lang=2>

ਹੋਰ

<https://www.ibef.org/research/case-study/unlocking-play-evolution-of-india-s-toy-sector>

https://wtocentre.iift.ac.in/PolicyBrief/Policy_Brief_23.pdf

<https://silpasathi.wb.gov.in/export-hub/>

<https://invest.telangana.gov.in/toys-industry/>

<https://x.com/mygovindia/status/205409373429240565>

<https://www.mygov.in/campaigns/aatmanirbhartoys>

<https://x.com/mygovindia/status/2054093734292410565>

PDF ਦੇਖਣ ਲਈ ਇੱਥੇ ਕਲਿੱਕ ਕਰੋ

ਪੀਆਈਬੀ ਰਿਸਰਚ/ਏਕੋ

(Explainer ID: 159130)